

CAST / ENG

BARCELONA RETRO

ÒSCAR DALMAU

GG

Guía de arquitectura moderna y de artes aplicadas
en Barcelona (1954-1980)

*A Guide to Modern Architecture
and the Applied Arts
in Barcelona (1954-1980)*

Editorial Gustavo Gili, SL

Via Laietana 47, 2º, 08003 Barcelona, España. Tel. (+34) 93 322 81 61

Valle de Bravo 21, 53050 Naucalpan, México. Tel. (+52) 55 55 60 60 11

BARCELONA RETRO

Guia d'arquitectura moderna
i d'arts aplicades a Barcelona
(1954-1980)

*A guide to Modern Architecture
and the Applied Arts
in Barcelona (1954-1980)*

Direcció d'art: Duró
Disseny gràfic: María Mora@Duró

Qualsevol mena de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es podrà fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat les excepcions previstes per la llei. Dirigiu-vos a Cedro (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar cap fragment d'aquesta obra.

L'Editorial no es pronuncia ni expressament ni implícitament respecte de l'exactitud de la informació continguda en aquest llibre, per la qual cosa no pot assumir cap mena de responsabilitat en cas d'error o omissió

© del text i de las fotografies: Òscar Dalmau
© Editorial Gustavo Gili, SL, Barcelona, 2019

Printed in Spain
ISBN: 978-84-252-3095-0
Dipòsit legal: B. 5701-2019
Impressió: Gráficas 94, Sant Quirze del Vallès (Barcelona)

English translation: Angela Kay Bunning
Art direction: Duró
Graphic design: María Mora@Duró

All rights reserved. Any form of reproduction, distribution, public transmission or transformation of this work may only be undertaken with the authorization of the copyright holders, legally constituted exceptions aside. If you need to photocopy or scan any part of this work, please get in touch with the publisher.

The publisher makes no representation, express or implied, with regard to the accuracy of the information contained in this book and cannot accept any legal responsibility or liability of any errors or omissions that may be made.

© of the text and photography: Òscar Dalmau
© of the translation: Angela Kay Bunning
© Editorial Gustavo Gili, SL, Barcelona, 2019

Printed in Spain
ISBN: 978-84-252-3095-0

ÍNDEX CONTENTS

RUTA ROUTE 01:	Ciutat Vella	14
RUTA ROUTE 02:	Tres Torres, Bonanova, el Putxet, Sant Gervasi	26
RUTA ROUTE 03:	Les Corts	42
RUTA ROUTE 04:	Les Corts, Sant Gervasi–Galvany	60
RUTA ROUTE 05:	Sant Gervasi–Galvany, la Dreta de l'Eixample <i>Sant Gervasi–Galvany, Right side of the Eixample</i>	82
RUTA ROUTE 06:	La Dreta de l'Eixample, Fort Pienc, Navas <i>Right side of the Eixample, Fort Pienc, Navas</i>	96
RUTA ROUTE 07:	Llars Mundet	110
RUTA ROUTE 08:	Montjuïc	124
RUTA ROUTE 09:	L'Esquerra de l'Eixample, Sants, Rodalies <i>Left side of Eixample, Sants, Outskirts</i>	134

BARCELONA RETRO

Arquitectura i arts aplicades a Barcelona de la dècada del 1950 a la del 1970

Tot i que la història m'ha portat a guanyar-me la vida treballant en programes d'humor a la ràdio i a la televisió, sempre he pensat que la meua vocació frustrada és la d'arquitecte. Però no un arquitecte qualsevol, no. Posats a imaginar impossibles, m'hagués agradat treballar alhora als despatxos d'Antoni de Moragas i Gallissà, Antoni Bonet Castellana, Josep Lluís Sert, José Antonio Coderch, Francisco Juan Barba Corsini, Xavier Busquets, Josep Pratsmarsó, Francesc Mitjans, Manuel Baldrich, Josep Maria Sostres, Oriol Bohigas, Ricardo Bofill... i, en definitiva, de tots aquells que han contribuït amb les seves obres a fer gran la ciutat de Barcelona durant les dècades del 1950, 1960 i 1970. Obres arquitectòniques i, especialment, *arquitectòniques*, aquelles en què l'arquitectura ha comptat amb altres disciplines artístiques per afegir un plus a les construccions. I aquest llibre recull alguns exemples d'aquests edificis moderns aixecats a Barcelona que contenen una notable obra artística. Per això, a banda de l'arquitectura, també m'hagués encantat guanyar-me

la vida treballant la ceràmica com Antoni Cumella, Jordi Aguadé o Josep Llorens i Artigas, el mosaic com Pau Macià i Pons o Armand Olivé Milián, els vitralls com Joan Vila-Grau o Lluçia Navarro, i l'escultura com Eudald Serra o Josep Maria Subirachs.

Tots ells, i molts més, formen part d'aquest llibre perquè també formen part de Barcelona, la ciutat que passejo i visc.

Aquest llibre abasta un període arquitectònic que em fascina per la seva capacitat de renovació i innovació, i pel diàleg constant entre arquitectura i art, més enllà del modernisme. Perquè, tot i que sembli mentida, més enllà del modernisme, també hi ha vida interessant. Cadascun dels llocs d'interès marcats en aquesta guia us obrirà la porta a una altra era. Són indrets, exteriors i interiors, que els seus propietaris van decidir no (re)tocar. O (re)tocar-los poc. Romanen, doncs, en bona part inalterables al pas del temps. I mirant-los avui en dia, tot i ser con-

cebuts fa mig segle, la majoria continuen sent llocs moderns i interessants.

Aquest llibre neix de @philmusical, el meu alter ego a Instagram. En aquesta xarxa social, porto anys recopilant tot allò antic però modern que em sembla bell, i ho etiqueto i ressenyo. En un principi vaig començar fent-ho per a consum propi, per tenir-ho tot fotografiat i, si en trobo la informació, documentat, en un lloc en línia on consultar-ho quan ho necessités. Però amb el pas del temps vaig comprovar que hi ha molta gent interessada en aquest material, que n'agraeix constantment la descoberta. A hores d'ara tinc 60.000 seguidors. Entre ells, he descobert amb un cert rubor, hi ha diverses persones de l'Editorial Gustavo Gili, un referent pel que fa a edició de llibres d'arquitectura i disseny, que em van suggerir la idea de transformar alguns dels continguts en una guia per (re)descobrir una cara menys coneguda de Barcelona.

A les pàgines que teniu entre mans hi ha una cinquantena de fitxes que recopilen una bona mostra d'aquests punts d'interès disseminats per la ciutat. Entre ells hi ha referents arquitectònics, alguns reconeguts internacionalment, i altres edificis més discrets que val la pena destacar per la seva simbiosi amb algunes de les arts aplicades: des dels murals ceràmics, passant pels frescos pictòrics, escultures, vitralls o fotografia.

Aquí se subratllen algunes construccions pels acabats exteriors de la façana. Altres destaquen pel disseny dels seus interiors en una època en què

encara no s'havia inventat l'ofici de "dissenyador d'interiors". És el cas d'espais públics, com restaurants, bars de copes, instal·lacions esportives o museus, i d'espais semipúblics (o semiprivats, segons com es miri): els vestíbuls. Són zones on es difumina la frontera que separa l'espai públic del privat, l'exterior de l'interior. Espais de trànsit a què els arquitectes, massa sovint, no hi paren prou atenció. Però, afortunadament, a Barcelona hi ha un bon grapat de vestíbuls interessants. Alguns treuen el cap entre aquests fulls. Molts d'ells disposen de tot tipus de mobiliari: sofàs, butaques, cadires, tamborets, tauletes baixes, art per ser contemplat tot i estar en una zona de pas...

Potser un dels arquitectes més complets i admirats a l'hora de projectar les entrades dels seus edificis és Antoni de Moragas i Gallissà: un home primmirat que cuidava fins el detall més ínfim. Aquest tarannà és perfectament constatable a un edifici que té un dels vestíbuls més espectaculars de Barcelona: el de Via Augusta, 128-132. Moragas va dissenyar-hi els llums de sostre i de paret, el mobiliari de l'entrada, el mostrador del conserge, els poms de porta i, fins i tot, les diferents formes geomètriques que havien de dibuixar les rajoles a les parets dels espais comuns. En moltes de les seves obres més icòniques, ell va ser promotor, constructor i arquitecte. I també va apostar fort per incloure art als seus habitatges: potser un dels exemples més il·lustratius d'això és la Casa dels Braus, a la Gran Via, gairebé davant de l'antiga plaça de toros Monumental. Hi deixa empremta el fotògraf Francesc Català-Roca que signa

les ampliacions fotogràfiques, visibles des del carrer, cobrint els sostres de tots els balcons i empaperant les parets d'un dels vestíbuls.

Durant la forquilla d'aproximadament tres dècades que recull aquesta guia, hi ha nombrosos exemples d'arquitectes que van treballar molt estretament amb artistes. A banda de l'esmentat matrimoni entre Moragas i Català-Roca, també hi trobareu Josep Maria Soterias i l'escultor Josep Maria Subirachs, Antoni Bonet Castellana i el muralista Augusto Torres, Xavier Busquets i el ceramista Antoni Cumella, Albert Danés i Lluçà Navarro... i un llarg etcètera.

Menció a banda mereixeria Manuel Baldrich, un arquitecte de la Diputació de Barcelona que a finals de la dècada del 1950 va realitzar una obra on es va casar amb una munió d'artistes de tota classe de disciplines. Els fruits d'aquesta poligàmia els podeu veure a les Llars Mundet, un complex d'edificis adreçats a la caritat i beneficència cap a la gent més necessitada. Avui dia, el complex reconvertit en un campus de la Universitat de Barcelona és un museu d'art contemporani on es pot contemplar des d'escultura noucentista fins a muralisme d'abstracció geomètrica. Aquesta relació entre arquitecte i artista, però, no sempre era possible en aquella època. Si a Barcelona en trobem magnífics exemples és gràcies a promotors sensibles. I aquí és on cal apuntar un altre nom propi: el de Lluís Marsà i Abad, fundador de La Llave de Oro, una de les constructores més importants de la ciutat. Marsà va ser un amant aferrissat de les avantguardes, i a les seves pro-

mocions sempre reservava una partida econòmica per invertir en art contemporani capaç d'embellir façanes i vestíbuls dels edificis que construïa. Així va aconseguir instal·lar a les seves construccions tota mena d'expressions artístiques: pintures, escultures, frescos, esgrafiats, murals ceràmics, fotografies, tapisos... A l'hora de vendre els pisos d'una promoció, Marsà sempre va tenir ben clar que el vestíbul dels seus edificis era la millor targeta de presentació de cara als possibles compradors. Una entrada amb tots els detalls cuidats i amb l'obra d'algun artista modern donava a la finca un valor afegit, un plus de distinció i categoria, i millorava la qualitat de vida dels veïns.

Tots aquests diàlegs van permetre engendrar autèntiques joies repartides per tot Barcelona. A les pàgines següents en trobareu algunes. Per facilitar-vos la feina a l'hora de recórrer la ciutat, hem distribuït els llocs d'interès en nou rutes seguint el criteri de proximitat. A l'inici de cadascuna s'inclou un mapa amb les obres referenciades. Cada fitxa conté l'adreça i la parada de transport públic més propera. Us desitjo que tingueu un magnífic viatge pel passat més modern de Barcelona.

Òscar Dalmau, abril del 2019

BARCELONA RETRO

Architecture and the Applied Arts in Barcelona from the 1950s to the 1970s

Although life's twists and turns have led me to earn a living working in comedy on radio and television, I have always wondered what it would have been like to be an architect. But not just any architect, no. So long as we're imagining the impossible, I would have liked to work, all at once, in the studios of Antoni de Moragas i Gallissà, Antoni Bonet Castellana, Josep Lluís Sert, José Antonio Coderch, Francisco Juan Barba Corsini, Xavier Busquets, Josep Pratmarsó, Francesc Mitjans, Manuel Baldrich, Josep Maria Sostres, Oriol Bohigas, Ricardo Bofill, etc., and, ultimately, everyone who contributed to making the city of Barcelona great during the 1950s, 1960s and 1970s. Architecture and especially architectural works in which architecture draws on other artistic disciplines to add a little extra to the constructions. This book is a compilation of some examples of Barcelona's modern buildings that contain remarkable works of art.

In that sense, aside from architecture, I also would have loved to work with ceramists like Antoni Cumella, Jordi Aguadé and Josep Llorens i Artigas, with mosaicists like Pau Macià i Pons and Armand Olivé Milán, with stained glass artists like Joan Vila-Grau and Lluçia Navarro, and with sculptors like Eudald Serra and Josep Maria Subirachs.

All of these artists, and many more, are part of this book because they are part of Barcelona, the city I live and walk in.

This book focuses on a period in architecture that fascinates me because of its capacity for renovation / innovation and because of the constant dialogue between architecture and art, beyond the confines of Modernisme. Although it may seem impossible, there is life beyond Modernisme. Each of the places listed in this guide will open the door to another era. They are all places, exteriors and interiors, that the owners have decided not to (re)touch. Or they have only

(re)touched them slightly. They have remained, therefore, largely unchanged over time. Looking at them today, although they were conceived half a century ago, the vast majority of them are still modern and interesting places.

This book was born from @philmusical, my alter ego on Instagram. For years on that social network I have been compiling everything, old but modern, that I find beautiful and I create labels and descriptions. Initially, I started doing it for myself—to have everything photographed and, if the information is available, documented, online where I could find it whenever I needed to. But over time I realized that there are many other people interested in this material, who appreciate having access to it. As of today, there are some 60,000 followers. Among them, I discovered with some embarrassment, were several people from Editorial Gustavo Gili, a benchmark in architectural and design publishing, who suggested the idea of transforming some of the content into a guide for (re)discovering one of Barcelona's lesser-known faces.

The book in your hands contains 50 listings that provide a good example of these points of interest scattered around the city. They include architectural landmarks, some of them internationally known, and other less prominent buildings that deserve to be highlighted for their symbiosis with some of the applied arts: ceramic tile murals, paintings, sculptures, stained glass windows or photographs.

Some of the constructions are pointed out for the exterior finishes on their façades. Others are notable for the design of their interiors at a time when the figure of an “interior designer” had yet to be invented. That is the case for public spaces, like restaurants, bars, sports facilities or museums, as well as semi-public (or semi-private, depending on how you look at it) spaces: building lobbies. They are areas that blur the boundaries between public and private space, between exterior and interior. They are circulation spaces, to which, all too often, architects do not pay enough attention. Fortunately, in Barcelona there are a significant number of interesting building lobbies. Some of them are included in these pages. More than just to walk through, they are to be enjoyed. Many of them are fully furnished: with sofas, recliners, chairs, stools, side tables, art to look at, although the space may only be for passing through.

Perhaps one of the most well-rounded and admirable architects when it comes to designing building entrances was Antoni de Moragas i Gallissà: a meticulous man who was attentive to even the smallest detail. This approach is evident in a building that has one of the most spectacular lobbies in all of Barcelona: Via Augusta, 128-132. Moragas designed the ceiling fixtures and wall lights, the lobby furniture, the concierge's desk, the door knobs, and even the different geometric shapes formed by the tiles on the walls of all the common areas. In many of his most iconic works, he was the developer, builder and architect all at once. He also opted to include art in all his buildings: perhaps one of the most illustrative examples is the Casa

dels Braus, on Gran Via, almost directly across from the old Monumental Bullring. The photographer Francesc Català-Roca also left his mark on the building with the photo enlargements, visible from the street, that cover the ceilings of all the balconies and the walls of one of the lobbies.

Over the period of about three decades covered by this guide there are numerous examples of architects who worked closely with artists. Aside from the aforementioned partnership between Moragas and Català-Roca, other pairs include Josep Maria Soteras and the sculptor Josep Maria Subirachs, Antoni Bonet Castellana and the muralist Augusto Torres, Xavier Busquets and the ceramist Antoni Cumella, Albert Danés and Lluçia Navarro, and many more.

Special mention is due to Manuel Baldrich, an architect at the Diputació de Barcelona, who in the late 1950s designed a project that implicated a whole slew of artists from a wide variety of disciplines. The fruit of this polygamy can be seen in the Llars Mundet, a complex of buildings originally dedicated to the charitable aid and the welfare of the city's neediest inhabitants. Transformed today into a campus of the University of Barcelona, the Llars Mundet complex is a contemporary art museum encompassing everything from Noucentisme sculpture to abstract mural art. This relationship between architect and artist, however, was not always possible at that time.

The fact that there are magnificent examples in Barcelona is due to the sensitivity of certain developers.

And it is here that another name must be noted: that of Lluís Marsà Abad, founder of La Llave de Oro, one of the city's most important construction companies. Marsà was a lover of the avant-garde and his development projects always included an itemized line in the budget for investing in contemporary art to embellish the façades and lobbies of the buildings he built. As such, he managed to incorporate all kinds of artistic expressions into his constructions: paintings, sculptures, frescoes, sgraffiti, ceramic murals, photographs, tapestries, etc. When it came to selling the apartments in his developments, Marsà knew that a building's lobby was the best calling card for potential buyers. An entrance where every detail was well thought out and decorated with the work of some modern artist gave the property an added value, a certain distinctive elegance that had a positive effect on the quality of life of the residents.

All these collaborations resulted in authentic treasures scattered throughout Barcelona. On the following pages you will find a few of them. To make it easier for you to navigate the city, we have divided the points of interest into nine routes, grouped together by proximity. At the beginning of each route, you'll find a map that pinpoints the works on the list. The page corresponding to each work provides the exact address and the nearest public transport stop. I wish you all the best on your journey through Barcelona's modern past.

Òscar Dalmau, April 2019

RUTA
ROUTE

Or

CIUTAT VELLA

01 RUTA ROUTE

1. La rotonda dels transports

The transport rotunda

1966

Vestíbul de l'estació de metro de pl. de Catalunya

Vestibule of the Plaça Catalunya metro station

Metro: L1, L3, L6, L7; Tren *Train*: R4, R1, R3, S1

2. Seu del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya

*Headquarters of the Catalan
Architectural Association*

1958–1962

Pl. Nova, 5

L1, L3 – FGC, Renfe, Catalunya; L1 – L4, Urquinaona

3. Torre Colom

Colom Tower

1965–1971

C. del Portal de Santa Madrona, 10–12

– Av. de les Drassanes, 6–8

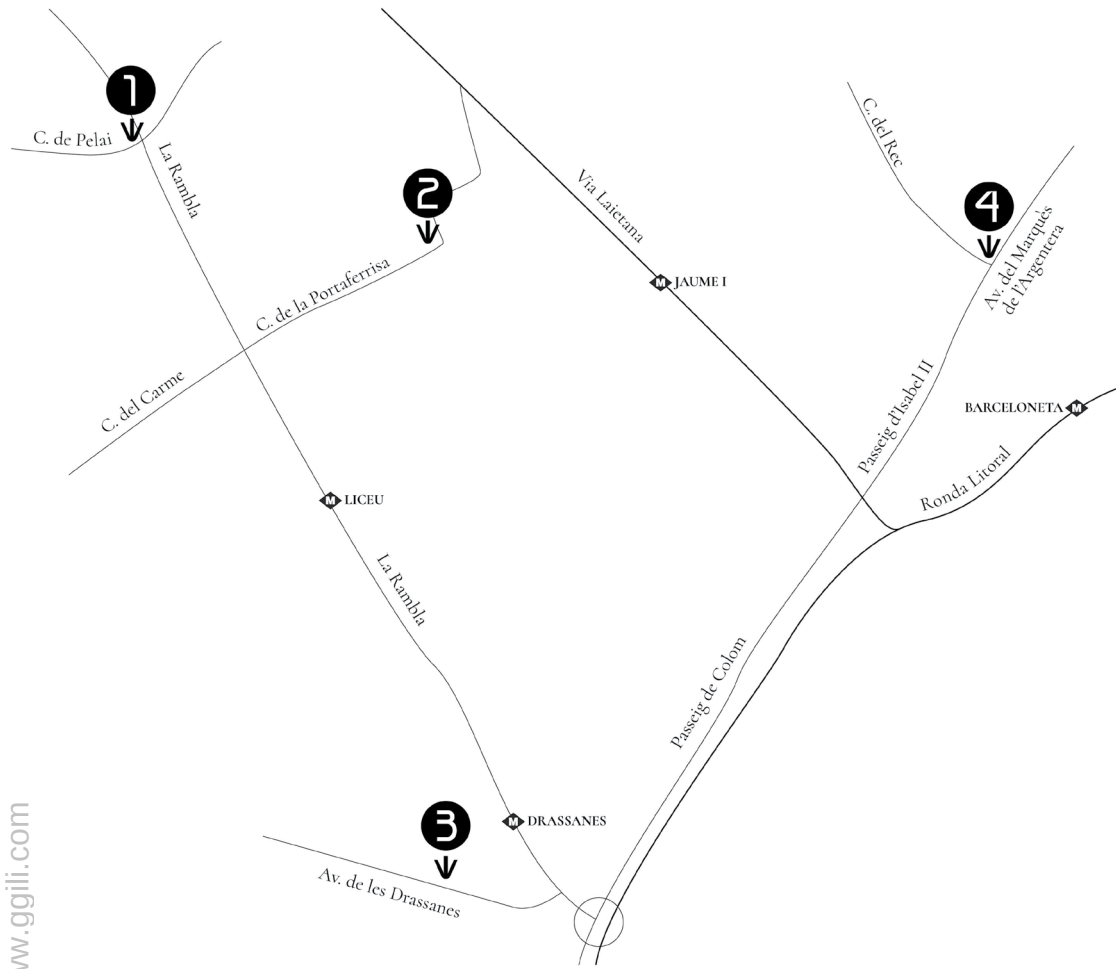
L3, Drassanes

4. Park Hotel

1950–1954

Av. Marquès de l'Argentera, 11

L4, Barceloneta

La rotonda dels transports

The transport rotunda

1966

Mural ceràmic. *Ceramic tile mural*

Escola Massana, projecte de Francesc Albors; realització de Maria Bofill i Elisenda Sala (amb la col·laboració de D. Llenas, E. Palomer, C. Llobet i R. Amorós).

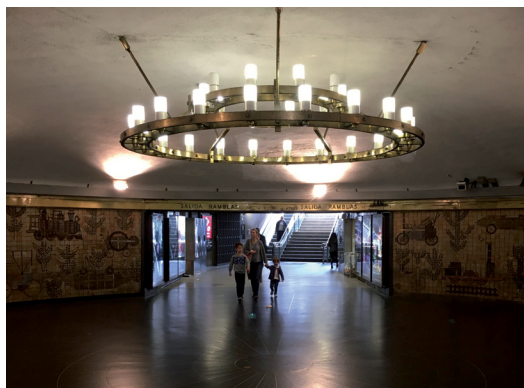
Escola Massana, design by Francesc Albors; execution by Maria Bofill and Elisenda Sala with the collaboration of D. Llenas, E. Palomer, C. Llobet and R. Amorós.

Vestíbul de l'estació de metro de pl. de Catalunya

Vestibule of the Plaça Catalunya metro station

Metro: L1, L3, L6, L7. Tren Train: R4, R1, R3, S1

Comencem al centre neuràlgic de la ciutat. Aquesta és una nova mostra de l'art ceràmic sorgit d'una pedrera important com tradicionalment ha estat l'Escola Massana. L'enclavament és un dels punts més transitats de Barcelona: el vestíbul subterrani on hi convergeixen els accessos al metro i als Ferrocarrils Catalans de plaça de Catalunya. Maria Bofill i Elisenda Sala són les responsables de posar en solfa un projecte ideat per Francesc Albors, que l'any 1966 fou el cap del departament de Ceràmica a l'escola. En total són sis plafons que, a partir de peces de gres, reproduïxen mitjans de transport de diverses èpoques, com el cotxe, el tren, l'avió, el vaixell, el dirigible, el submarí, la bicicleta o el globus. En l'última restauració de l'obra, que es va emprendre el 2003, hi participà Rosa Amorós, una de les exalumnes de Massana que també havia col·laborat l'any 1966 en la realització de l'obra.

Let's start with the nerve centre of the city. This is another example of the ceramic art that emerged from the wellspring of the Escola Massana. The enclave is one of the busiest points in Barcelona: the underground vestibule which provides access to both the metro and the FGC stations at Plaça Catalunya. Maria Bofill and Elisenda Sala were responsible for executing a project designed by Francesc Albors, who was the head of the school's Ceramics Department in 1966. In total, there are six ceramic tile panels that represent means of transport from different periods, including cars, trains, planes, boats, blimps, submarines, bicycles and hot air balloons. The latest restoration of the piece, carried out in 2003, included participation from Rosa Amorós, a former student at the Escola Massana who worked on its execution in 1966.

Seu del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya *Headquarters of the Catalan Architectural Association* 1958–1962

Xavier Busquets

Pl. Nova, 5

Metro: L1, L3 – FGC, Renfe, Catalunya; L1 – L4, Urquinaona

Xavier Busquets va guanyar el concurs públic que es va convocar per trobar el millor projecte per convertir-se en la seu dels arquitectes catalans. Va dissenyar un edifici seguint amb l'estil modern internacional i que consta de dos cossos, un de baix, que avui allotja la botiga de la cooperativa d'arquitectes La Capell, un bar i la sala d'actes, i un d'alt, destinat a oficines. Busquets va fer nombroses visites a Pablo Picasso perquè acceptés decorar la façana del col·legi i dos murs interiors al pis de l'auditori. Finalment, Picasso va fer uns dibuixos sota la condició que els esgrafiés l'artista noruec Carl Nesjar. Disparant grava a pressió, Nesjar va dibuixar els tres frisos exteriors (el dels gegants, la senyera i el dels nens) i les dues parets interiors (una inspirada en la sardana i l'altra en el carrer dels Arcs).

Xavier Busquets won the public competition that was held to find the best project for the headquarters of the Catalan Architectural Association (COAC). He designed a building that draws on the international modern style and consists of two volumes: a low-rise, which now houses the architects' cooperative shop—“La Capell”, a café, and an auditorium; and a high-rise—intended for offices. Busquets made numerous visits to Pablo Picasso in the hope of convincing him to decorate the façade and two interior walls on the auditorium level. Finally, Picasso made a few drawings on the condition that the Norwegian artist Carl Nesjar would be responsible for the execution. Using a sandblasting technique, Nesjar traced the drawings on the three exterior friezes (the procession giants, the Catalan flag, and the children) and the two interior walls (one inspired by the sardana, the traditional Catalan dance, and the other by Carrer dels Arcs).

www.ggili.com